בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

מתורתו של רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

מכון כתבי בן מלך

פרשת שמות
גליון מס' 88

רשימת ספרי "בן מלך" שיצאו לאור עד עתה:

- חג המצות
- ספירת העומר וחג השבועות
- ימי בין המצרים - גלות ובאלה
- ימים נוראים
- חג הסוכות
- חנוכה
- ימי הפורים
- הגדה של פסח
- בעניני מצוות התמידיות שבמקדש
- תכמה ומוסר
- שיר השירים
- שבת קודש
- מידת הבטחון
- שומע כעונה
- עניינים בש"ס ובהלכה
- זמירות שב"ק

- בראשית א"א - מאמרי מבוא. בראשית-נח
- בראשית ח"ב - לך לך-תולדות
- בראשית ח"ג - ויצא-ויחי
- שמות ח"א - שמות-בשלח
- שמות ח"ב - מאמרי מבוא. יתרו-משפטים
- שמות ח"ג - תרומה-פקודי
- ויקרא ח"א - ויקרא-מצורע
- במדבר ח"א - במדבר-שלח

ניתן להשיג: mechonbenmelech@gmail.com

בארה"ב ניתן להשיג:
salea@yefenofbooks.com | Warehousa: 8482450220

פרשת שמות

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור וגו' ותרא את התיבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה)

בגמרא (סוטה יב:) נחלקו אימתי היה מאורע זה - 'רבי חנינא בר פפא אמר אותו היום עשרים ואחד בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה, ילקה ביום זה. רבי אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה, ילקה ביום זה'.

זמן משייתו מן המים, היינו הזמן שבו ניצל מן הסכנה שהושלך אל היאור והובטח קיומו, ודנו בגמרא מהו הזכות שעבורה זכה לזה, ונאמרו בזה שני זמנים, כנגד שני תפקידיו העיקריים של משה רבינו כמנהיגם של ישראל.

וכמו שיתבאר להלן שמשה רבינו הנהיג את ישראל בשני עניינים מרכזיים. שהיה 'גואלן של ישראל', ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף וברעותו את ישראל כל ימי המדבר. וגם היה 'רבן של ישראל' שנתן להם את התורה מאת ה' ולימדם אותה.

והוא מה שהזכירו שם בגמרא שני זמנים אלו כ"א בניסן או ששה בסיון, ואלו ואלו דא"ח. שהצלתו וקיומו של משה רבינו היה עבור ההנהגה שבאה לידי ביטוי במאורעות שאירעו בשני זמנים אלו. בכ"א בניסן היה המאורע של קריעת ים סוף, שהוא שלימות היציאה ממצרים. והיינו שביום זה מצויין היות משה גואלן של ישראל, והוא שורש וסיבה להצלתו, מצד היותו 'גואלן של ישראל'.

ויום ששה בסיון הוא היום בו אירע שיא ההנהגה של משה כרבן של ישראל ונותן התורה, יום מתן תורה כאשר התורה ניתנה על ידו בהר סיני. 'ומשה עלה אל האלוקים' 'משה ידבר והאלוקים יעננו בקול'. והוא השורש והסיבה הנוספת להצלת מרע"ה בהיותו 'רבן של ישראל'.

בגליון

פרשת שמות

ביאורי פסוקים.....עמוד 1

היכל השבת

נשמת כל חי.....עמוד 7

ביאורי עניינים

בענין הפסק לגבי ברכת התורה..... עמוד 10

פרנס השבוע

טבת תש"פ

עץ חיים היא למחזיקים בה

עלון זה נודב לזיכוי הרבים ע"י הרוצה בעילום שמו
לברכה והצלחה בכל מעשה ידיו

וכן לעילוי נשמתו של הרה"ק בעל שארית ישראל מוולדניק

הרה"ק ר' ישראל דוב בער ב"ר יוסף צוקללה"ה

ויה"ר שזכות רבינו בעל הבן מלך שבזכות הנדיב שפתותיו דובבות בקבר, ולזכות בעל ההילולא, יראה ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו ורוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו אמן

להנצחות ותרומות "פרנס השבוע/החודש"
אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

לתרומות והנצחות נא לפנות ל־054-8422488

לתגובות והערות נא לפנות ל־052-7616048

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך'
ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הננו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכוננו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של

מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים לאור כל גנזי תורתו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את הכרכים הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני כלל שוחרי התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה עדיין לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש בחדשו.
נא זכו והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה לזכות את הרבים, הטו שכם וטלו חלק במשימה הגדולה

פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים לדבר המצוה הגדולה הנתונה בידינו

באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים 'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים בפרשת השבוע

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
ההנהלה

✸ ✸ ✸

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול. ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים, ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יא-יג)

בפרשה זו מסופר על תחילת עניינו וראשית דרכו של משה רבינו, בשני מאורעות אלו, הריגת המצרי, והתוכחה שהוכיח לאיש המכה את רעהו.

כי בתפקידו של משה רבינו כמנהיג ישראל, מאז בחירתו ואילך, ישנם שני עניינים מרכזיים. ענין אחד, היות משה 'גואלן של ישראל', הוא שהכה את המצרים והנחה את ישראל ביציאה ממצרים, בקע את הים במטהו, 'רעיא מהימנא' - רועה נאמן שדאג לכל צרכיהם, הוריד להם את המן ופרנסם וכלכלם במדבר, התפלל עבורם בחטאי המדבר וכיפר ופייס עליהם לפני הקב"ה. במקביל לזה היה 'משה רבינו' - 'רבן של ישראל', מקבל ומוסר התורה מאת ה' לישראל, 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב' (דברים לג, ד), 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה וכו'' (אבות פ"א מ"א). והוא שלימד תורה לישראל 'וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל' (דברים ד, מה). 'הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר' (שם א, ה).

ושני התפקידים הללו שנועדו לו, כבר נתבלטו במשה מראשית דרכו, מאז פיעמו בו שני תכונות אלו, אשר בגינם בחר בו ה' לשני התפקידים הללו של הנהגת עם ישראל. מיד כאשר גדל, ניכר היה בו כי לכך נוצר, כפי שנתגלה בשני העובדות המבוארות בפרשה זו.

המעשה הראשון המסופר עליו בתורה, הוא כיצד משה רבינו אינו יכול לראות בסבל אחיו, הוא מוסר את נפשו עבור טובת אחיו והורג את המצרי. מסירותו של משה למען ישראל, היא שהקנתה לו את התפקיד להיות גואלן של ישראל. כאן התחיל שורש עניינו שהוא בא להכות את המצרי, ולהציל את האיש העברי. כבר החלה להתנוצץ בו תכונתו כ'מושיען של ישראל'.

ביום השני כבר ניכר עניינו השני של משה, 'רבן של ישראל' ללמדם תורה ולהוכיחם ולהביאם לדרכי יושר וצדק. דאגת משה כאן לא היתה נתונה דווקא למוכה, אלא בא להוכיח את הרשע המכה, וכפי שהתריס כנגדו 'מי שמך לאיש שר ושופט עלינו'. זהו התפקיד הנוסף שניתן למשה, להיות רבן של ישראל לישר ולכוון את דרכם, לשפוט את העם ולהוכיחם במשפט ובמישור. 'והזהרתה אתהם את החוקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון' (שמות יח, כ).

והנה מתוך שני מעשים אלו, נתגלגלה ביאתו למדין, ורעיית צאן יתרו, שעל ידי זה בא אל המדבר להר חורב, ושם נתמנה על ידי הקב"ה להיות מנהיגן של ישראל. כי שני מעשים אלו המורים על מהותו והתכונות הפועמות בלבו, הם שהכשירוהו לתפקיד הנעלה והרם הזה. בהם הונח היסוד למנהיגותו של משה, כמושיען וכרבן של ישראל.

✸ ✸ ✸

ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים וגו'. וארד להצילו מיד מצרים וגו'. ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי, וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אתם. ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים (ג, ז-י)

הפסוק 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי' נראה כמיותר לגמרי. שהרי כבר אמר לפני כן 'ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו' (פסוק ז). ומה נתוסף בפסוק זה. ועוד שהרי כבר הפסיק בתיאור זעקת בני ישראל, והחל לגלות בפני משה את עצת ההצלה 'וארד להצילו מיד מצרים', ומה חוזר עתה שוב אל הראשונות.

ונראה ששני הפסוקים הראשונים עניינם העוני והסבל של בני ישראל, שרוב סבלם ועניים בא לפני ה' וממהר להצילם מצרותיהם. ופתרון עוני זה הוא על ידי שיעלה אותם משם לארץ אחרת טובה ורחבה.

אולם מלבד זאת עוד עלתה לפני ה' טענת התביעה על רשעת המצרים, וכעין הכתוב שנאמר בסדום ועמורה - 'זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו' הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה' (בראשית יח, כ-כא). כלומר שהפשעים החמורים כנגד הבריות גם כן נקראים צעקה, שמלבד השוועה להצלה, עולה לפניו תביעת נקמה ועונש לרשעים. והנה הצעקה הראשונה שנאמרה בפסוק 'ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו' הוא צעקת הסבל והעוני. אולם כאן בפסוק 'והנה צעקת בני ישראל באה אלי, וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם', היא צעקה של תביעת דין ומשפט על העוולה, ועולה לפני ה' תביעה שתבוא נקמה על הרשעות.

ועל כך אמר לו הקב"ה למשה שמצד שני הצעקות שבאו לפניו, ינתנו לו שני התפקידים, הן להציל את ישראל, והן לנקום במצרים על רשעתם. וכהמשך

לדברים אלו נאמר לו - 'ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, והוצא את עמי בני ישראל ממצרים'. כלומר שישלח אל פרעה להכותו ולעשות בו ניסים ונקמה, וגם יוציא את ישראל.

וכן מוכח מהפסוקים שאחריהם שהיו כאן שני תפקידים למשה, וכמו שכתב רש"י שעל זה השיב משה 'מי אנכי כי אלך אל פרעה', 'וכי אוציא את בני ישראל ממצרים'. וכן השיב לו ה' בפסוק שאחריו 'כי אהיה עמך וגו' שני תשובות 'על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון' (רש"י פסוק יב).

✸ ✸ ✸

הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלוקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג)

יש להתבונן, מהו עניינה של שאלה זו 'מה שמו', ומה גודל הנחיצות שבה. ומדוע צפה משה כי תיכף באותו מעמד, כשיבוא לבשר לבני ישראל על גאולתם העתידה, יבקשו המה לדעת בראש ובראשונה 'מה שמו'.

והנה אין לפרש שהוצרכה ידיעה זו, כדי להוכיח את אמיתות דבריו של משה כי אכן ה' שלחו ולא בא מעצמו, כי מתוך הכתובים נראה שהוא ענין אחר, המפורש בכתוב בפני עצמו להלן - 'והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'' (ד, א). ולשם מטרה זו נמסרו בידיו אותות ומופתים אחרים. ועוד, כי אין בכך שום הוכחה למי שלא יאמין בשליחותו, וידיעת שם ה' לא תוסיף ולא תועיל לענין זה.

גם אין לפרש כי ידיעת מציאות ה' כשלעצמה הוצרכה להם, שהרי בוודאי ידעו זרע אברהם יצחק ויעקב את אלוקי אבותיהם. אם כן, מהי אפוא החשיבות הרבה להודיע לישראל את שמו המפורש, ומדוע אין שליחותו של משה יכולה להתקיים בלעדי כן.

והביאור הוא, שעניינו של 'שם' בכל דבר מורה על המהות, וכאשר שואלים לשמו של איש פלוני, או של חפץ פלוני, אין משמעות הדבר רק כיצד מכנים אותו לשם סימן והיכר בלבד, אלא השאלה היא מהותית, מה הוא, מה עניינו הייחודי, הגדרתו וצורת הופעתו.

וכאשר בא משה לבשר לישראל 'אלוקי אבותיכם שלחני אליכם' להוציאכם ממצרים ולהעלותכם לארץ טובה ורחבה - אין הכוונה שיבקשו בני ישראל לדעת את שמו גרידא, אלא בוודאי יבקשו לדעת כיצד אכן יתקיים הדבר הגדול הזה, שהרי הנהגת ה' עשויה להופיע בדרכים רבות, והיינו 'מה שמו' - מהו 'השם' אשר בשליחותו באת לעשות למעננו את הדברים האלה, איזו מבין דרכי הופעת ה' והתגלותו בעולם תבוא לידי ביטוי בהנהגה זו, כיצד ובאיזה אופי תהיה גאולתם, האם יתנהלו הדברים על ידי שמות התואר השונים שבהם הוא מתגלה בעולם, דהיינו שיפעל ה' פעולותיו בדרכי הטבע - או שמא ישדד הקב"ה בעבורנו מערכות טבע, האם תבוא גאולת מצרים על ידי התגברות מידת הרחמים - או שמא על ידי מיצוי מידת הדין.

ואכן נענה ה' לבקשתו זו אשר שאל כהוגן, וגילה לו את השם הגדול, השם 'הוי"ה' אשר בכוחו ינהיג את כל הפעולות בגאולת העם מעבדותו במצרים.

והוא מה שאמר לו הקב"ה - 'אהי-ה אשר אהי-ה'. כלומר, לא במידה מן המידות אבוא אליהם, לא בבחינה מסוימת מן הבחינות המבטאות את הופעת ה' בעולם אתוודע להם, אלא בשם הוי"ה בכבודו ובעצמו, השם המבטא את נצחיותו וחיוב מציאותו - בו יבוא הקב"ה לגאלם. ודבר זה יבוא לידי ביטוי בכך שהנהגת ה' את ישראל לא תתנהל לפי דרכי הטבע שהטביע ה' בהנהגת העולם, אלא בדרכים שאין להן כל קשר וזיקה אל הטבע, דרכים שבהן אין חוקי המציאות מחייבים דבר, אלא מציאות הבורא יתברך שמו.

✸ ✸ ✸

ויאמר עוד אלוקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלוקי אבותיכם אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור (ג, טו)

נראה לבאר בפשוטו של הכתוב, שנאמרה כאן מצוה והוראה, שמכיון שהשם הוי"ה הוא יהיה שמו לעולם ולא ישתנה, על כן אין לנו לשנות שמו בכל הדורות. וכפילות הענין בשתי לשונות על פי פשוטו הוא לחיזוק הדבר, והיינו שכן יהיה שמו לעולם, וכך יהיה זכרו לדור ודור. וכמו שפירש ב'מצודת דוד' בפסוק 'ה' שמך לעולם, ה' זכרך לדור ודור' (תהילים קלה, יג), שנכפל הדבר לחיזוק.

כלומר שכיון שמציאותו היא נצחית ולא יחול בו כל שינוי אף פעם, על כן זה יהיה שמו לעולם, וזה מיסודות ידיעת ה', שלא יתכן שום שינוי במציאותו הנצחית [והיינו שלמרות שרואים הבדלים בהנהגה אבל במציאותו לא חל שום שינוי] וכדכתיב 'כי אני ה' לא שָׁנֵיתִי' (מלאכי ג, ו).

אלא שיש לעיין כיצד מתקיים מקרא זה והיאך אנו

מקיימים מצוה זו, שהרי כאן נקבע שאך ורק שם הוי"ה יהיה שמו וזכרו, והרי ישנם כמה שמות להקב"ה שאנו משתמשים בהם, ובתורה עצמה ובשאר כתבי הקודש מופיעים כל השמות גם אחרי פרשה זו.

ונראה הביאור בזה, שכאן בא הכתוב לומר ששם הוי"ה הוא שם העצם המורה על עצם מציאותו. ועל כך באה ההדגשה 'זה שמי לעולם וזה זכרי לדור ודור'.

כלומר, שהן אמנם ישנם עוד שמות שהוא יתברך נקרא בהם, אולם כל השמות הללו הם שמות התואר בלבד, שנקרא כן על שם מעשיו והנהגתו, ואינם שמות העצם, [ולכן לפעמים משתמשים בשם זה ולפעמים בשם זה כפי המתאים למעשיו ולהנהגתו באותה שעה]. אבל שם 'הוי"ה' הוא שם העצם. ועל שם זה נאמרה המצוה של 'זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור', דהיינו שרק בשם זה יוזכר מציאותו, שלא ימציאו שמות והבחנות מחודשות בתור שם העצם המורה על עצם מציאותו.

ובזה מיושב שפיר היאך קורין ומזכירים אותו בשמותיו האחרים, כי מה שכתוב כאן הוא רק שאסור להזכיר שם אחר על עצם מציאותו, אך מה שאנו קוראים אותו בשאר השמות אין כוונתינו לקבוע שזה שם העצם, אלא כוונתינו להתייחס אליו בשם התואר, כי ממידת דרך ארץ וחרדת הקודש מכבוד ה' שלא להוציא מפינו שמו הקדוש. ודומה הדבר לבן שאינו קורא לאביו בשמו מחמת כבודו אלא קורא לו 'אבא', דוודאי לא נחשב ששינה את שמו לשם 'אבא', אלא שעתה מתייחס אליו מצד מעמדו שהוא אביו. וכמו כן כאשר משתמשים בשם אדנות ואלוקים ויתר השמות, כוונתינו להתייחס אליו יתברך מצד הנהגתו ולא לקבוע ששמו הוא שמות אלו.

* * *

לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלוקי אבותיכם נראה אלי וגו'. ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל וגו' (ג, טז-יח)

וברש"י - 'ושמעו לקולך - מאליהם, מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר ואלוקים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם (בראשית נ, כד) פקוד יפקוד אלוקים אתכם'.

והוא בדרך מדרשו, שיאמינו לו עבור הסימן, ובפשוטו ענהו הקב"ה כי יאמינו לו בלא ראיה, והיינו מכיון שניכרין דברי אמת, ולבבם ירגיש את האמת. וכפי שאירע בפועל דכתיב - 'ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל, וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו' (ד, לא).

וכן מבואר במדרש על הפסוק להלן שאמר משה 'והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי' - 'אותה שעה דיבר משה שלא כהוגן, הקב"ה אמר לו 'ושמעו לקולך' והוא אמר והן לא יאמינו לי, מיד השיבו הקב"ה בשיטתו ונתן לו אותות לפי דבריו, ראה מה כתיב אחריו ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה, כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על בני, הם מאמינים בני מאמינים, מאמינים, שנאמר ויאמן העם, בני מאמינים שנאמר (בראשית טו, ו) 'והאמין בה'' (שמו"ר ג, יב, וכעי"ז שבת צז.).

והוא שורש למה שנמצא בישראל רגש קודש של אמונה למעלה מן השכל, כאשר יבואר להלן.

ויתכן עוד, כי בדרך פשוטו של מקרא מה שאמר 'ושמעו לקולך' לא נאמר לו בדרך הבטחה, אלא כחלק מסדר הדברים שנצטווה לעשות, כלומר שאחר שימסור דבריו לישראל, ואחר שישמעו לקולו, אזי יצרף אותם אליו אל המשימה ללכת אל פרעה. וכמו שהיה כתוב 'וכאשר ישמעו לקולך' - אזי - 'ובאת אתה וזקני ישראל'. אלא מאחר שכבר יצא הדבר מפי עליון, בוודאי היה מובטח שיתקיים הדבר.

ועיין ברמב"ן להלן (ד, א) - 'יתכן שנאמר כי 'ושמעו לקולך' איננה הבטחה רק צוואה, ושמעו לקולך כי ראוי להם שישמעו'.

*

והנה בכדי לבסס את האמונה בה', ישנם כמה דרכים. ראשונה היא הדרך הנקראת 'אמונה פשוטה', והיינו על ידי המסורת מה שקיבלנו מאבותינו שראו בעיניהם את כל האותות והמופתים ביציאת מצרים ומתן תורה, דרך נוספת היא על ידי דרישה וחקירה והעמקה בחכמה האלוקית ובדרכי ההיקש וההוכחות, אשר גם בזה ניתן להגיע לאמונה וידיעת ה'. ויש עוד דרך נעלית של רגשות קודש שלב טהור מרגיש את האמת וברור ונהיר לו אמיתת מציאותו יתברך.

והנה בפרשה זו, כאשר שלח הקב"ה את משה להוציא את ישראל ממצרים, לקראת תפקידם להיות עם לה' והוא יהיה להם לאלוקים, מצינו שפרס לפניו הקב"ה את שלושת הדרכים הללו המובילים לאמונה בה'.

הדרך של 'מסורת האבות' המושתתת על ההתגלות הניסית והנפלאה שהיתה ביציאת מצרים, מבוארת בפרשה זו שאמר משה להקב"ה 'והן לא יאמינו לי',

ועל זה אמר לו ה' לעשות את האותות - 'למען יאמינו כי נראה אליך ה'". וכן בהמשך היציאה נעשו לעיניהם אותות ומופתים רבים, כשאחת ממטרותיהם היה לבסס את ידיעת והכרת ה' בלב עם ישראל - 'ולמען תספר באזני בנך ובאזני בן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'" (להלן י, ב). 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו' (דברים ד, לה).

עוד יש בפסוקים אלו הבטחת ה' למשה 'ושמעו לקולך', כלומר שלא יוצרכו לאותות אלא האדם הזוכה לטהרת הלב מגיע לאמונה בלי הוכחות, ואיתא ברש"י (ד, ג) שהיה טענה על משה שדיבר לשון הרע על ישראל שאמר 'והן לא יאמינו', אחר שאמר לו הקב"ה 'ושמעו לקולך'. ואין הכוונה לאמונה כפתאים בחינת פתי יאמין לכל דבר, אלא הכוונה כאן להרגשה פנימית ועילאית הנובעת מטהרת הלב שמרגיש את האמת, כאמור.

הדרך השלישית שמצינו בפרשה זו, היינו אמונה על ידי העמקה, לדעת מציאותו יתברך על ידי חקר אלוקים וידיעת שמו. ובחינה זו היתה עומק כוונת משה בשאלתו - 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם'. כלומר שבני ישראל לקראת היותם עם ה', ירצו לדעת מהות קדושתו ולחקור רוממות עניינו, ועל זה השיב לו הקב"ה עומק סודות ידיעתו וגילה לו שמו הנעלם והנשגב.

וביארנו שלשה דרכים אלו בהרחבה בספר בן מלך פר' שמות [חלק המאמרים מאמר ד 'הדרכים לאמונה וידיעת ה"].

✸ ✸ ✸

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה' וגו'. ויאמר אליו ה' מה זה בידך ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו. ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחוז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו. למען יאמינו כי נראה אליך ה' וגו' (ד, א-ה)

שלשה אותות מסר ה' ביד משה, בהם יוכיח את היותו שליח ה' להוציא את ישראל ממצרים: האות הראשון הוא מופת הנחש. האות השני הוא מופת הצרעת. האות השלישי והאחרון הוא מופת מי היאור שנהפכו לדם.

ויש להתבונן מה טיבם של שלשת האותות הללו, ועל מה הם מורים במשמעותם. שהרי פשוט כי מלבד היותם דברים מחודשים המוכיחים כי אצבע אלוקים היא, יש למצוא הוראה מיוחדת בתוכנם, התואמת את שליחותו של משה להוציא את ישראל מארץ מצרים.

ונראה לבאר, כי שלשת האותות הללו מציינים שלשה עניינים שניתן למשה כוח לעשותם, המתוים את הדרך שבה ינהג בגאלו את ישראל ממצרים:

מופת הנחש - מורה על המכות שיובאו על מצרים. והפיכת המטה לנחש משמעותו היא, כי מטה ההנהגה אשר ביד משה, בכוחו להיהפך לשבט הלקאה, בחינת נחש, אשר יביא על מצרים מכות נאמנות. והיה הדבר לאות והוכחה, ששלח ה' ביד משה להכות את מצרים ולעשות בהם שפטים.

לאחריו בא מופת הצרעת להורות, כי לא זו בלבד שיש בכוחו להרע ולהכות את מצרים, אלא בכוחו אף להטיב ולהעלות ארוכה ומרפא, לישראל הנדכאים תחת סבלות מצרים, ולגאלם לחירות עולם. ודבר זה נרמז על ידי ריפוי הצרעת, כאשר כהרף עין נרפא בשרו ושב לאיתנו.

נמצא אפוא, ששני האותות הראשונים נבדלים בעניינם, הראשון למכה והשני לרפואה. ובעוד שבמופת הנחש, עיקר האות הוא בחלקו הראשון, דהיינו הפיכת המטה לנחש, הרי שמופת הצרעת, עיקר האות שבו הוא בחלקו האחרון, דהיינו ריפוי הנגע והשבת הבשר לאיתנו.

הבדל זה שבין שני האותות מדוקדק בלשון הכתוב, כי הנה במופת הנחש, באה 'אמירה' מיוחדת כדי להחזיר את המטה למצבו הקודם, פעולה שלא נכללה בדיבור הראשון - 'ויאמר אליו ה' מה זה בידך ויאמר מטה... ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחוז בזנבו...'. יען כי ענין האות כבר נשלם בחלק הראשון, בהפיכת המטה לנחש, והשבת המטה לקדמותו אינה מהוה חלק מענין האות. לעומת זאת במופת הצרעת, באה האמירה השניה כהמשך לראשונה - 'ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך... ויאמר השב ידך אל חיקך וישב ידו אל חיקו', משום שעיקר משמעות האות הוא בריפוי הצרעת והשבת בשרו לאיתנו, ואדרבה, כל עיקר מעשה הצרעת לא בא אלא כהכשר לרפואתה.

ולאחר שבא האות והמופת על הכאת מצרים, ועל גאולת ישראל, בא האות השלישי ללמד, כי לא זו בלבד שכוח ה' גדול להיפרע מצריו ולעשות חסד עם אוהביו, אלא עליון הוא על כל אלוהים, ולאות יהיה כי אף באלוהי מצרים יעשה שפטים, ולא יותיר למצרים שום שליטה ועצמה לא בחומר ולא ברוח, וכמו שפירש רש"י - 'ולקחת ממימי היאור - רמז להם שבמכה

ראשונה נפרע מאלהותם'. ולפי שהמצרים סגדו ליאור ובטחו בו, הוכיח להם כי בכוחו להפכו לדם.

✸ ✸ ✸

ויאמר אליו ה' מה זה בידך ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו (ד, ב-ג)

כמה שמות ישנם במקרא למטה - מטה, שבט, מקל, משענת. ובכל מקום הוא נכתב לפי תוכן השימוש שנעשה בו, וכאשר הכוונה היא לחומר העץ בצורה זו הוא נקרא 'מקל', כמו במקלות של יעקב, שלא שימש העץ ככלי מסויים. שבט הוא מלשון הכאה, [כענין הכתוב 'שבט מוסר' (משלי כב, טו), 'שבט פיו' (ישעיה יא, ד), והוא דומה לשרש 'חבט'. 'כי יכה את עבדו בשבט' (להלן כא, כ), 'שבט לגו כסילים' (משלי כו, ג)]. 'משענת' הוא מקל של תמיכה להליכה, 'והתהלך בחוץ על משענתו'.

השם 'מטה' הוא, כשהוא משמש להורות ולכוון ולהטות הדרך, והוא מלשון 'יטהו' 'ויט', ואחיזת המטה מסמלת את המנהיג המורה את הדרך. והכוונה כאן היתה לקבוע ולמנות את משה למנהיג אשר בידו המטה להורות לעם את דרכו.

ועל כן הראה ה' את האותות דווקא במטהו של משה, כי האותות שעשה משה לעיני ישראל, היו סימן בידו להראות שהוא נתמנה להיות מנהיג ישראל וממונה על העם. ועשה את האותות במטה, לבטא ולסמל כי הוא המנהיג אשר בידו המטה, להוליך ולכוון את העם לכל אשר יורה.

ויתכן שזו הכוונה בכתוב 'מה זה בידך ויאמר מטה'. כלומר שבתורת 'מטה' של הנהגה, ייעשו בו כל האותות, ועל ידי האותות יהיה מנהיגם של ישראל.

ובהמשך כבר קראו הכתוב 'מטה האלוקים' (ד, כ), שהנפלאות שנעשו בו מורים על יד ה' הפועלת במטה זה.

וכמו כן המטה מסמל שמשה פועל בשליחות האלוקים אשר 'מוליך לימין משה זרוע תפארתו' (ישעיה סג, יב) ומורה לעם את דרכי האלוקים, ומטה אותם אל הדרך הישרה. ובעשיית האותות והמכות על ידי משה במטה, היה בזה אות וסמל שכל פעולתו של משה אינה אלא בשליחות ה', וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק 'וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים' (במדבר כ, טז) 'מלאך זה משה' (רש"י שם, וכן הוא במדרש ויק"ר טז, ה). וזה מתבטא בכך שאוחז את מטה האלוקים ופועל בשליחותו, וכל הנהגת העם שהמטה מסמל, הוא הנהגה אלוקית.

וכמו שהיה באלישע שנתן לגיחזי את משענתו, לשים אותה על פני הנער ולהחיותו (מלכים ב' ד, כט). כלומר שבאחיזת המשענת הוא שלוחו לפעול בשמו.

ובסיום דבר ה' בסנה כאשר קיבל משה את השליחות, נצטווה - 'ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות' (פסוק יז).

ועיין במפרשים שבאומרו 'אשר תעשה בו את האותות' הכוונה גם למכות אשר נעשו על ידי המטה. והיינו כמבואר כי בכך יש אות שהמכה באה מאת ה', שהרי הוא המטה שנעשו בו אותות ונהפך לנחש.

היכל השבת

נשמת כל חי

אחת ההוספות החשובות בסדר תפילות שבת היא תפילת 'נשמת'. ועיין משנ"ב (סימן נב סק"ה) שהמדלג בתפילתו כדי להתפלל עם הציבור מ"מ לא ידלג בשבת על תפילת נשמת. והיינו שאף שהיא רק הוספה מיוחדת לשבת, ואם כן לכאורה יש לעיקר יותר חשיבות מההוספה, אכן 'נשמת' היא הוספה של סוג שבח אשר נתקן באופן מיוחד ליום השבת, ולכן אין לדלג עליו. ויש להעמיק מה היא משמעותו המיוחדת של נשמת, ומהי שייכותו ליום השבת.

נשמת - 'ברכת השיר'

ויש להקדים מה שמצינו בגדרו של פרק שבח זה בדברי חז"ל.

במשנה פרק ערבי פסחים - **מזגו לו כוס שלישי, מברך על מזונו. רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו**

ברכת השיר. ובגמרא שם (פסחים קיח.) מאי ברכת השיר - **רב יהודה אמר 'יהללוך ה' אלוקינו', ורבי יוחנן אמר 'נשמת כל חי'.**

ועיין בספר בן מלך חג המצות (מאמר לז) שהארכנו בביאור הגמרא ובגדר 'ברכת השיר'.

וביארנו שם על פי יסוד שיטת רב האי גאון (הובאו דבריו בר"ן שם), שכתב שאין מברכין על הלל בליל פסח, כי אין זו אמירה מדין 'קורין את ההלל', אלא ההלל בליל פסח גדרו מדין 'אומר שירה'. עיי"ש בהרחבה בביאור העניין. ולכן דווקא בליל פסח נתקנה ברכה זו של 'ברכת השיר', יהללוך או נשמת, לכל מ"ד כדאית ליה. וזה הוא פשר השם 'ברכת השיר', דהיינו ברכה ושבח שטבעו חכמים, לסיום אמירת שירת ההלל, כשהיא נאמרת בתורת 'שירה'.

ואכן יש קווים מקבילים בין נשמת ויהללוך שבשניהם אומרים 'יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו' שזה עיקר תוכן ברכת השיר, אלא שנחלקו איזה מהם ראוי יותר לשמש כברכת השיר בלילה הזה. [כמו שנתבאר שם בארוכה].

ויסוד הדברים הוא שכיון שאמירת ההלל באה בתורת 'אומר שירה', דיניה שונים מאמירת הלל, והיינו שלפניה אין לה ברכה מעיקר הדין, כמו שכתב רב האי גאון שכיון שהוא שירה אין לברך לפניה. לעומת זאת אף שבהלל אין חובת ברכה לאחריה [רק ממנהגא], הרי בשירה תיקנו ברכה לאחריה מעיקר הדין.

והביאור בזה כי יש הבדל בין הלל לשירה, שההלל הוא עבודת ה' של הילול והגדלת שם ה', ככתוב "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". והיינו לפרסם את טובו ואת גדלו, אבל כאשר פרקי ההלל נאמרים בתורת שירה, היא סוג ביטוי לפני ה' של הבעת רגשות, כלומר שאין אנו באים בזה לפרסם את הילולו לרבים, אלא אנו מביעים את רגשות הלב לפניו בינינו לבין עצמינו, מרוב התרגשות על מה שהפליא לעשות עמנו. ובזה אין מתאים ברכה לפניה, כי אין מתאים לבטא ענין של רגש והשתפכות רגשות, בדרך של הכנה מראש כאילו יש חובה בדבר. כי השירה היא ענין הבא מאליו. וכענין שפירש רש"י על הפסוק "אז ישיר - כשראה הנס אז עלה בלבו שיאמר שירה". כי שיר נאמר באופן של 'עלה בלבו', ויש לכתבו בלשון עתיד "אז ישיר".

ומאידך באמירת ההלל אין אומרים ברכה לאחריה על ההלל, כי לא מצאנו ברכת שבח לאחרי המצוות. אבל בשירה, אחר שנתרגש האדם ושורר מאליו בשיר לפני ה', ראוי להוסיף ברכה לחתימת השיר, שהשיר יסתיים בצורה של ברכה. [ובכדי שגם הלל זה יהיה לו אמירת ברכה].

'ישתבח' כברכת השיר

והנה למ"ד דס"ל דברכת השיר הוא 'נשמת כל חי', הרי חובת אמירתה מעיקר הדין הוא רק בליל פסח, ונוסף ממנהגא לאומרו גם בפסוקי דזמרה של שבת ויום טוב.

ונראה פשוט ש'ישתבח' הוא חלק בלתי נפרד מנשמת, שהרי 'נשמת כל חי' לבד אינה ברכה, אלא 'ישתבח' הוא עיקרו של ברכת השיר, והנה ברכת סיומה ברוך אתה ה' א-ל מלך וכו' הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד כו' היא עיקר 'ברכת השיר', ו'ישתבח' הוא פתיחה לברכה, ו'נשמת' הוא הקדמה לברכה בהרחבה.

ונמצא שאנו אומרים בכל יום 'ברכת השיר'. שמכיון ש'פסוקי דזמרה' הם ענין של 'שירה' וזמרה כשמם, על כן חותמים אותם בברכת השיר. ובשבת אומרים את כולו מ'נשמת כל חי', ובחול אין אומרים אלא את סיומו וברכת החתימה.

ולכן [בנוסח ספרד] הנוסח בשבת ויו"ט הוא 'ובכן ישתבח', שאם היתה ברכה זו שבח בפני עצמה, מה מקום להוסיף מילת קישור 'ובכן'. אלא מאחר שהוא המשך אחד, על כן אומרים 'ובכן ישתבח' כהמשך למה שנאמר מקודם - 'שכן חובת כל היצורים לפניך וכו' להודות להלל וכו'". אולם בימות החול שמתחילים רק מישתבח השמיטו את תיבת 'ובכן'.

ולפי זה גם ברכת ישתבח, שאנו אומרים כל יום בסיום פסוקי דזמרה, מקורה הוא מברכת השיר של ליל פסח. אלא שבפסח הוא מעיקר הדין ואילו אמירת ישתבח בכל יום, הוא מנהג שנוסף אחר כך.

ואכן נפסק במגן אברהם (או"ח סימן נא סק"ג, והו"ד במ"ב סק"ב) דאם שמע אמן של שאר ברכות, באמצע ברכת 'ברוך שאמר' או 'ישתבח' צריך להפסיק, כיון שלא הוזכרה חובת ברכה זו בגמרא.

ברוך שאמר במקום ברכת ההלל שלפניה

ונראה הביאור בזה, משום שמעיקר הדין אין שייך לתקן ברכה על אמירת פסוקי דזמרה, מאחר שכל אמירתם אינה חובה. ואינה אלא הידור וכדאיתא בגמרא "יהי חלקי עם אומרי הלל בכל יום" (שבת קיח:). וכמו שכתב הרמב"ם - **ושיבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תהילים בכל יום ויום והן מתהלה לדוד עד סוף הספר** (הלכות תפלה פ"ז הי"ב). אלא כיון שנהגו לאומרם, הנהיגו גם ברכה על אמירת השיר והזמרה.

ולכן אין הברכה לפניה כברכת המצוות, בנוסח

"אשר קדשנו במצוותיו וצוונו". כי כל אמירת פסוקי דזמרה אינה חובה, רק ששבחו חכמים למי שאומרו. אלא תוכן ברכת 'ברוך שאמר' היינו, שמציינים בו שכך הוא המציאות, שעם ישראל משבח ומהלל את שם ה'. 'ברוך אתה ה' הא-ל האב הרחמן המהולל בפה עמו משובח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו'. כלומר קובעים ברכה על היות ה' מהולל בפה עמו, ומכיון שכך, 'ובשירי דוד עבדך נהללך ונשבחך בשבחות ובזמירות'. הברכה היא על ההילול אך לא כצווי, אלא כעובדה. כלומר מברכים אותו על זה שעם ישראל נוהג לשבחו ולהללו.

אמירת נשמת בשבת ויו"ט

ובשבת ויו"ט הוסיפו ממנהגא לומר 'הלל הגדול' וגם 'נשמת'. דבהיות שהשבת הוא 'יום שירה' לה', אזי גם האופי של הפסוקי דזמרה שונה הוא מימות החול, שבימות החול הוא מורכב משני הגוונים הן 'שירה וזמרה' והן 'הודאה', אבל בשבת יש בהם יותר הגוון של 'שירה', ולכן ראוי לחתום אותם ב'ברכת השיר' במלואו מ'נשמת' ולא רק מישתבח.

תוכנו ויחודו של נשמת

ואכן השבח הגדול והנשגב 'נשמת כל חי', כל תוכנו מבטא שבח ושירה המשתפכת מאליה מתוך התעוררות הרגשות.

ומטעם זה אנו אומרים אותו ביום השבת, שכאשר אנו זוכים לקבל נשמה יתירה ונתוסף קדושה על ישראל, נאמרת מפינו שירה מאליה. 'נשמת **כל חי** תברך, 'ורוח **כל בשר**' כלומר שזהו עניינו של השיר אשר בא מתוך נשמת 'כל חי', יום השבת הוא יום של שירה, ושורה בו מצב של שירה עד אשר הבריות מאליהן באים לברך ולפאר את שמו יתברך.

זהו התוכן של תפילת נשמת, שהאדם כולו מלא הודאה ותפארת לה'. ומזכירים בה את כל חלקי הנשמה והגוף, תחילה 'נשמת' כל חי תברך. אחר כך 'ורוח' כל בשר ואחר כך כל 'האיברים שפלגת בנו' ושוב 'רוח ונשמה' שנפחת באפינו הם הן יודו וישבחו. 'כל פה' ו'כל ברך' 'כל עצמותי' ולבסוף נזכרת הנפש 'ברכי נפשי' את ה'. כל חלקי הגוף והנפש מתעוררים 'וכל קרבי את שם קדשו'. כלומר שברכת השיר אינה ברכה הנאמרת מחמת החוב לברך את ה', אלא מתוך נשמת האדם פורצת שירה, וכל חלקי אישיותו מתעוררים מעצמם לומר שירה.

על כל דברי שירות דוד בן ישי

ועיקר החידוש בהוספה זו של 'נשמת', היינו כי כל פסוקי דזמרה והלל שאנו אומרים, הם שבחים שאמרם דוד ברוח קדשו, וכנוסח ברכת 'ברוך שאמר' - 'ובשירי דוד עבדך נהללך וכו'. ואנו באים לזמר ולהלל את ה' באותם זמירות. שכן אין אנו מרהיבים עוז לסדר שבחו של מקום בכוחות עצמנו, בנפשנו המצומצמת ושפתנו הדלה.

אבל בשבת כאשר הנפש מתגדלת ומושפע עליה אור של 'שירה', אנו מוסיפים עוד שבח שהוא משלנו, שיר שעולה בליבנו. שיר שכל אחד ואחד מחבר לכבוד בוראו - 'נשמת כל חי תברך ורוח כל בשר תפאר'.

וזה הפירוש בסיום נשמת - **שכן חובת כל היצורים וכו' להודות להלל לשבח וכו' לנצח לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך.** 'על כל דברי' היינו 'נוסף על דברי', [כמו 'על עולת התמיד'], כלומר שאנו מוסיפים שבחים מחודשים, שהם הוספה על שירות ותשבחות שאמרם דוד בן ישי, דהיינו ש'נשמת כל חי' שאמרנו זה עתה, באה כהוספה של שיר משלנו, 'על' פסוקי דזמרה שהם שירי דוד.

כי את השירות ותשבחות של דוד המלך אומרים גם בימות החול, ו'על כל' זה אנו הוספנו את ה'נשמת' משלנו.

אמירת נשמת מכח הנשמה היתירה

ואכן הודאה נרגשת זו פורצת ביום השבת, מרחבות הדעת של הנשמה היתירה, שמעניקה לאדם חוש נשמתי עדין של ראיית הדברים לכל עומקם ועוצמתם. וכך כתב הלבוש (או"ח רפא) 'מוסיפין נשמת מפני הנשמה יתירה, שיש לאדם בשבת'. [ועיין שערי תשובה או"ח סימן תרסד שכתב לגבי הושענא רבה ש'אין אומרים בו נשמת, שאין בו כל כך תוספת נשמה יתירה'.]

וכן איתא בזוהר הקדוש - **האי יומא איהו יומא דנשמתין וכו' בגין כך משבחי בתושבחן, תושבחתא דנשמתא והיינו 'נשמת כל חי תברך'** (ויקהל רה:). [וכעין זה במאמר כגונא - **וכולהון מתעטרין בנשמתין חדתין, כדין שירותא דצלותא, לברכא לה בחדווה בנהירו דאנפין** (ח"ב קלה:). שהנשמה היתירה נותנת עוז ותעצומות לעבודת התפילה, לברך ולשבח בחדווה ובהארת פנים.]

בענין הפסק לגבי ברכת התורה

לימוד התורה היא מצוה תמידית

הקשו הראשונים (תוס' ברכות יא: ד"ה שכבר) מדוע אין מברכים ברכת התורה בכל פעם שבא ללמוד מחדש אחר שהפסיק לימודו, וכמו במצוות אחרות שמברכים בכל עשיה אם הפסיק באמצע.

ותירצו התוס' 'דשאני תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה, והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק'. וכעין זה כתב הרא"ש - 'שבני אדם שרגילין תמיד לעסוק בתורה, ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממהרים לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד, ותמיד דעתם על לימודם, לא חשיב הפסק לענין הברכה' (פרק א סימן יג).

וכן כתב בשולחן ערוך - 'אם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו, כיון שדעתו לחזור ללמוד, לא הוי הפסק. וה"ה לשינה ומרחץ ובית הכסא, דלא הוי הפסק' (או"ח סימן מז סעיף י).

ועיין בט"ז שכתב - 'שחיוב הלימוד תמיד רובץ עליו, אלא שהטרדה פוטרתו, וכל שעה שאינו טרוד חל עליו החיוב, ע"כ א"צ לחזור ולברך, ולאו בדעתו תליא מילתא' (שם סק"ח).

ובטעם הדין ששינה ומרחץ ובית הכסא לא הוי הפסק אף שאסור ללמוד בהם, עיין שם בביאור הגר"א שהביא מהגהות מיימוניות בשם מהר"מ שזה לפי שאין מסיח דעתו מהלימוד, והקשה על זה דמאי שנא מתפילין שבהפסק בית הכסא צריך לחזור ולברך [מאחר שאסור שם בתפילין], אף אם במחשבתו להניח תפילין מיד אח"כ.

ונראה בזה שגדר הדברים הוא, שלימוד התורה אינה רק מצוה מתחדשת בכל רגע ורגע שכל זמן מחודש מחייבו במצוה בפני עצמה ללמוד תורה, אלא יש לראותה גם כמצוה אחת גדולה לעסוק תמיד בתורה בכל עת ובכל זמן. ולכן הברכה אחת היא על כל כללות לימוד התורה של כל היום, וקבעו לברך בכל יום כאשר בא פרק זמן חדש.

ואף שבכל פעם ובכל דבר שלומד מקיים עוד מצוה, אבל היא גם מצוה אחת תמידית לעסוק תמיד בתורה. וכן הוא משמעות לשון הברכה 'לעסוק בדברי תורה', וכל הלימוד בכל הזמנים נעשה חטיבה אחת של לימוד התורה.

ונראה שזה כוונת רבינו יונה (ברכות ו. בדפי הרי"ף) שכתב - 'שאינו דומה זה לזה מפני שהתפילין כשחולצן או הציצית כשמפשיטן מעליו נגמרה מצותן, ולפיכך כשחוזר ומניחן פעם אחרת, מצוה אחרת היא וצריך לחזור ולברך, אבל בקריאה כשקרא פעם אחת עדיין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום, ולפיכך כשקורא וחוזר למצותו הוא חוזר ואין צריך לחזור ולברך'.

וזה משמעות הכתוב 'ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך', שאין הכוונה שכל אחד מזמנים אלו חל בו חיוב בפני עצמו של של לימוד תורה, אלא הכל מצוה אחת גדולה ללמוד תורה בכל הזמנים ובכל המצבים.

ועיין בשו"ת 'בית שערים' שכתב - 'דוודאי מצד ברכת המצוה, היה די לברך ברכת התורה פעם אחת כל ימי חייו, כשנעשה בר מצוה ולומד, אבל מצד ברכת הודאה צריך לברך בכל יום, כמו כל ברכת השחר שמברך בכל יום' (או"ח סימן לב).

ודוגמא לדבר, לו יצוייר שהיו מתקנים ברכה על מצות האמונה בה', בוודאי גם אם הפסיק מחמת שינה שאינו חושב אז כלל, אין שייך לומר שהאמונה שאחר השינה היא מצוה מחודשת נפרדת מהקודמת, אלא הכל מצוה אחת להאמין תמיד בה', וכן היא מצות לימוד התורה.

מצוות תלמוד תורה וגמילות חסדים אין להם שיעור

וכמו כן מצות גמילות חסדים, אין גדר הדבר שבכל פעם שמזדמן לעשות חסד מתחדש מצוה נוספת, אלא מצוה על האדם להיות איש גומל חסדים, וכל ימיו ללכת בדרך זו, כמו שלמדו מן הכתוב 'את הדרך אשר ילכו בה זו גמילות חסדים'. ונראה, שאם היו מתקנים ברכה על גמילות חסד, היו מברכים פעם אחת ביום על כל מעשי החסד המזדמנים לאדם בכל משך היום. כי אין אלו מעשים נפרדים, אלא זה סגנון החיים של היהודי, שיש בו שני דברים אלו 'תלמוד תורה' ו'גמילות חסדים'.

[וכעין זה מצינו בנטילת ידים, שכתבו הראשונים שברכת נטילת ידים שחרית די בה גם לשאר התפילות, ונראה שהוא מהאי טעמא כי הכל חטיבה אחת של עמידה לפני ה', [וכעין מה שכתב הרשב"א (מובא במשנה ברורה סימן ד סק"א) שטעם נטילת ידים הוא, לפי שבשחר אחר השינה אנו נעשים כבריה חדשה, וצריכין אנו להודות לו יתברך שבראנו לכבודו לשרתו ולברך שמו, לכן תיקנו בשחר להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי, ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו]. וזה הכלל שכל דבר שהוא מצוה אחת אריכתא אין ברכה על כל חלק].

וביסוד זה יבואר שפיר מה שנאמר במשנה על מצוות

תלמוד תורה וגמילות חסדים 'שאין להם שיעור', כי אם כל פעם הוא מצוה בפני עצמו מה שייך גדר שיעור בזה, אך להאמור הרי הכל מצוה אחת גדולה, אלא שמצוה זו אין כמותה מוגדרת, ואותה מצוה יכולה להתקיים בצמצום בזמן מועט, והיא יכולה להתרחב עד בלי שיעור.

עול הקיום סגי בו שלא יחשב הפסק

ועיין שם במגן אברהם (סק"י) שכתב טעם נוסף לגבי מרחץ ובית הכסא שאינם הפסק, כיון שגם שם צריך ליזהר בדיניהם וצריך להרהר שם בהלכותיהם, ומקורו בספר האגור.

ועיין בביאור הגר"א שם שתמה שהרי בסימן פ"ה מבואר שאסור ללמוד בבית המרחץ אפילו הלכות בית המרחץ, ומעשה אינו לימוד. עיי"ש.

ונראה כוונת האגור, שאף שבאמת אסור במקומות המטונפים להרהר בדברי תורה בגדר של לימוד התורה, אבל באמת אין האדם יכול להפסיק מלהגות בתורה אפילו רגע אחד מחייו, כי בכל רגע ורגע מוטל עליו עול קיום המצוות וזהירות ברבבות פרטיה ודקדוקיה, השייכים בכל ענין ובכל מקום, כפי הדרכת התורה על כל צעד ושעל, לזכור מה אסור ומה מותר, ואיך לנהוג במחשבה דיבור ומעשה בכל ענין.

ומה שתמה הגר"א שמעשה אינו לימוד, נראה פשוט שאף שאין במחשבת תורה זו כדי לקיים בה מצות לימוד התורה, אבל סגי בזה שלא ייחשב כהפסק, כי לרגע אחד אינו מתנתק מן התורה.

והנה לפי זה מיושב שפיר קושיית התוס' לגבי היוצא לעסקיו אמאי לא הוי הפסק, שהרי כל שכן שהאדם היוצא לעסקיו, מוטל עליו לתת את דעתו בהלכות משא ומתן והלכות חושן משפט, ולזכור תמיד הלכות אמונה ובטחון וכל המצוות התמידיות התלויות בלב. וכן לעמוד על המשמר לא להיכשל בשום פרט ח"ו, ולשים לב על כל צעד ושעל במהלך החיים שיהא תואם את כל הלכות התורה.

ברכת מזל טוב לידידנו
הרב **יעקב פרנקל** שליט"א
לרגל הולדת הבת

ברכת מזל טוב לידידנו
הרב **יונה מרדכי סגל** שליט"א
לרגל היכנס בנו לעול תורה ומצוות

בעזרת ה' יתברך

מזלא טבא וגדיא יאה

מעומק לבנו הנרגש, הננו משגרים ברכת מזל טוב נלבבת
להאי גברא יקירא איש חי רב פעלים לתורה ולתעודה, העושה ומעשה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה,
דבוק ונאמן במסירות למורינו ורבינו זצוק"ל, העסקן הנמרץ מחשובי אברכי קהילתנו

מנהל מכון "בן מלך"

הרה"ח רבי **אריה קרישבסקי** שליט"א

העושה לילות כימים ומשקיע עמל כביר ללא לאות,
למען המטרה הקדושה של הוצאת והדפסת ספרי מורינו ורבינו
בעל ה"בן מלך" זצוק"ל
ונושא בנטל קיומו של המכון במסירות ובמאמצים כבירים

ולזוגתו החשובה תחי'

לרגל השמחה הגדולה בהולדת הבן שיחי'

זכותו של רבינו ותורתו תעמוד לו ולמשפחתו לעולמי עד, לרוות רוב נחת ממנו ומכל צאצאיהם,
תהי ברכת ה' עליהם בכל אשר יפנו, ויזכו לתורה וגדולה עושר וכבוד וברכה עד בלי די

מכון "כתבי בן מלך"

צוות העורכים **המגיהים** **צוות המשרד**

מכון כתבי בן מלך
לזיכוי ספרי בן מלך ובנו
ר' עקיבא נר"ו
בעל הבן מלך
ספרים
לטיעוד הנוער
•
מדרש סמרים
באדום וכאמצים
על רשות ותוסי תורה
•
שיעורים
על הש"ס
•
ספרי
הגות ומחשבה
•
מאמרי מיזוג
•
ספרי
אמונה ובטחון
•
בנאמן
הגדה ותקת
•
אוצרות
הגדה ותקת
•
עליון שבעבר
אוצרות בן מלך
הנגזרת הזרמים
קו בן מלך
03-3077354
מתקשר בפנים
שעתים 24 שעות מעמסה
עבודות הנעשה בחדר מבסת
לשמוע מעשיו ובנו
מחלקים לפי נושאים
בכל התחומים
רשימת ספרי בן מלך
מהעות הנמכרות בחנות העולם
טלפון הקבלה: 054-9423488
מתובל אדם ישראל 1/9
ביתר עלית
עמודה מורכת לפי סעיף 46
לרשימת הארות
mechotbenmalach@gmail.com

בעזרת ה' יתברך

בעזרת השם יתברך

טבת תש"פ

הודעה חשובה

עם הופעתו בשעה טובה של הכרך החדש ספר

במדבר חלק א'

הננו להודיע לחברי ומנויי המכון שהספר נשלח
לכל נציגי המכון בבתי הכנסת שעל ידי קהילתנו

ירושלים

בית הכנסת המרכזי מנחת יצחק

עבודת ישראל: הרב שלמה זלמן רוזנברג שליט"א

0548444167

ביתר עילית

גבעה א': הרב יעקב לינדר שליט"א

0533111911

שכונת הגפן: הרב נחום גוטפרב שליט"א

0504123764

שכונת התמר: הרב אברהם אייזנבאך שליט"א

0527683030

בית שמש

קריה: הרב אברהם צבי אקער שליט"א

0527654776

רמה: הרב אלקנה ויסנשטרן שליט"א

0527636603

חפציבה: הרב פישל שלוינגר שליט"א

0527650108

מודיעין עילית

הרב אליהו קירשנבוים שליט"א

0527127701

חברי המכון מתבקשים לפנות אל הנציגים
לשם קבלת הספר ללא תמורה
כמו כן ניתן להשיג את הספר בתשלום אצל הנ"ל
וכן בחנויות הספרים ובמשרדי המכון

בברכת התורה
הנהלת מכון כתבי בן מלך

'בן מלך' - להבין ולהשכיל לשמוע
ללמוד וללמד לשמור ולעשות

כמו כן ניתן להצטרף לקבלת עלון "אוצרות בן מלך" שיוצא לאור מידי שבוע
בכתובת המייל: mechonbenmelech@gmail.com